La tribuna

Vicenza i Palladio de la mà de Goethe

Micro tour italià: Vicenza, les viles de camp i Palladio

CONXITA
Boncompte

La matinada del 3 de setembre de 1786, l'escriptor alemany **J.W. Goethe** va sortir en secret de Karlsbad per a complir un somni: el viatge a Itàlia. El periple de **Goethe** durà dos anys, el temps que dedicaven els europeus benestants a fer un *grand tour* per la península itàlica. Amb l'agenda senyalada pels concerts, òperes i esdeveniments que oferien les ciutats italianes, l'estranger es desplaçava indolentment de l'una a l'altra. I és que Itàlia, fragmentada en «ciutats-estat», regnes, repúbliques, etc., comptava amb un nombre infinit d'orgulloses capitals que reunien autèntics tresors artístics així com una apassionant vida cultural, «científica» i social. En el seu *grand tour*, el foraster despertava a diferents nivells de coneixement, com en un viatge iniciàtic. **Goethe**, emocionat amb l'experiència, desitjà explicar-la als amics i del seu dietari sorgí un llibre: *Viatge a Itàlia*. Avui les coses han canviat. Viatjar ha esdevingut una pràctica massiva i, per altra banda, Itàlia també ha evolucionat. Però, amb l'actual turisme *low cost* no tot són contrarietats i Itàlia segueix encisant.

UN POT preguntar-se: ¿perquè cada racó d'Itàlia es fascinant? Jo crec que és degut als avantatges derivats de la històrica divisió peninsular en microestats. La dissolució dels mateixos en un sol regne i la creació d'una capital única a Roma és recent (1870). Anteriorment, els territoris independents (alguns de la mida d'Andorra) dotaren a les seves ciutats dels millors serveis: arquitectura, urbanisme, pinacoteques... Els microestats rivalitzaven culturalment entre ells (¿sorprèn?) i aquesta dinàmica del passat els llegà un patrimoni que constitueix, avui, una important font d'ingressos.

Un pot, també, preguntar-se si es gaudeix d'aquest patrimoni desvirtuat per les aglomeracions que l'envolten. Penso que la massificació del turisme pot tenir aspectes positius: beneficiar-se de l'abaratiment dels vols i de les ofertes hoteleres. Això permet sortir caps de setmana fora de temporada i gaudir d'un racó d'Itàlia gairebé en la intimitat. Si repetim l'operació, podem delectar-nos amb un *grand tour*, dividit en micro-tours, al llarg de tota la vida!! Potser també **Goethe** hauria preferit viatjar així...

Un racó d'Itàlia ideal per una escapada és Vicenza i els seus voltants. **Goethe** hi romangué una setmana i jo he tingut la sort de passar-hi tres dies ben aprofitats. El viatge requereix, però, la companyia adequada. Doncs no és el mateix anar amb una colla a Londres (on cadascú fa la seva vida) que compartir tot el temps amb els amics, anant i venint de les viles pal·ladianes. Aquesta és una sortida arquitectònica, pictòrica, però també històrica, gastronòmica.... Dona peu a reflexions variades i és important gaudir-la amb companys que tinguin, per una banda molts registres i, per l'altra, ganes de riure al voltant, per exemple, d'un **Negroni**! Nosaltres érem cinc privilegiats, doncs l'amic **Toni Vilanova**, arquitecte estudiós de Palladio, ens feia de guia i els seus seguidors ho celebràvem diàriament amb una grappa. Intentaré transmetre, en diferents articles aquesta experiència trufada de cavil·lacions sorgides d'observacions transcendents o intranscendents.

El recorregut que condueix des de l'aeroport de Venècia fins Vicenza és força informatiu. A la primavera, sorprèn per l'alternança de cultius d'un verd exultant amb tot tipus d'indústria. Aquesta visió ens introdueix en la realitat de Vicenza: una ciutat que equilibra indústria, agricultura i, com veurem, cultura. És una capital de província en el Veneto, però, per el que explicava anteriorment, i parafrasejant a **Goethe**, «un frueix a la mateixa dels privilegis d'una gran ciutat». Vicenza no sols és un centre arquitectònic de primer ordre (la ciutat i les viles dels entorns són Patrimoni de l'Humanitat), sinó que és, també, una ciutat viva i neta. En ella podem veure com les hereves d'aquelles dones de cabells negres i arrissats que encisaren a l'escriptor alemany al 1786, segueixen circulant per la ciutat i les botigues on es proveeixen estan a la seva alçada. Per altra banda, els 500 cultivats participants a la reunió de l'Acadèmia dels Olímpics, a la que assistí **Goethe** per debatre entre els avantatges de l'originalitat o de la imitació en les belles arts, es deuen haver multiplicat ja que les llibreries (índex cultural d'una ciutat) són nombrosíssimes. Crida l'atenció que els llibreters més antics de Vicenza, els Galla, disposin de cinc establiments i dos d'ells oberts els diumenges. Però és que els divendres i dissabtes s'hi pot entrar fins les 12 de la nit! Al Galla Caffè, els llibres es consulten amb una tassa de té i un tall de torta *della nonna*. Una aposta contundent. Són detalls que parlen tant de la ciutat com els seus palaus.

Però, la característica que millor defineix Vicenza és la presència de nombrosos edificis (23) construïts per Palladio. El sobrenom de la ciutat, Città del Palladio, està justificat. Sense aquestes construccions, Vicenza seria una més entre les atractives ciutats italianes. **Andrea Palladio** (1508-1580) determina Vicenza i l'interés de Vicenza per Palladio ha estat constant des de que l'arquitecte hi construí el seu primer edifici. **Goethe**, en la seva descripció de Vicenza, dedica a **Palladio** la primera frase:

«Fa unes hores que he arribat. Ja he recorregut la ciutat, i he vist el Teatre Olímpic i els edificis de Palladio. Per a major comoditat dels forasters, hom ha editat un llibret molt bonic amb gravats al coure i un bon text sobre art».

Actualment, Vicenza segueix venerant a aquell jovenet agosarat que un dia s'establí a la ciutat. **Palladio**, nascut a Padova, estava inscrit com aprenent al taller d'arquitectura d'un veí del que el noi en fugí (1523). Infringint el contracte, es va refugiar a Vicenza on va entrar a la famosa bottega de Giovanni di Giacomo da Porlezza. A Vicenza va obtenir el títol d'arquitecte (1540), però, va fracassar en el primer intent d'obrir taller propi, doncs ahir com avui, per aconseguir obres es necessita quelcom de més que una excellent formació professional. Aquest quelcom va arribar, en el cas de **Palladio**, amb l'amistat del comte humanista **Giangiorgio Trissino** (1478-1550) que introduí a l'arquitecte en els cercle dels alts comitents vicentins. Probablement recolzat per el seu benefactor, i pot ser amb la seva companyia, **Palladio** realitzà diferents viatges a Roma per estudiar-hi tant les noves viles i palaus com les runes de l'antiguitat. Aquestes estades perfilarien les característiques del que esdevindria el seu propi estil i li proporcionarien, a més, el material per el seu primer llibre *L'Antichità di Roma* (1554). Faltaven, encara, dècades de treball per poder reunir el conjunt de la seva experiència professional en *I quattro libri dell'architettura* (1570), manual inexcusable per els amants d'aquest art.

No se m'acudeix millor elogi per a Palladio, al menys fins que no descrigui les seves viles de camp en propers articles

Palladio, com **Miquel Àngel**, **Bramante**, **Giulio Romano**, **Rafael**..., no reinterpreta els models constructius de l'antiguitat gratuïtament si no que la seva aplicació ve condicionada per la filosofia dominant, el neoplatonisme. Els artistes cercaven en el món antic els instruments per accedir a un nou horitzó que alliberés a l'home de l'obscurantisme medieval. A través de l'arquitectura, **Palladio** creà per els seus comitents un entorn adequat. Un escenari que els permetés de viure coherentment amb la seva filosofia.

Avui, les circumstàncies han canviat. Entre les consignes que rep l'arquitecte del seu client ha desaparegut el factor «filosofia». L'arquitectura, sense filosofia, s'ha dissolt en el joc infantil de la societat de consum: «vull la cuina que he vist a casa de fulano, les portes que vaig comprar a Honolulu, 5 suites amb spa, el rebedor en marbre africà i fustes exòtiques, un garatge per 8 cotxes, 6 motos i el Cayenne...» No era així amb **Palladio**. Per això les seves obres provocaren a **Goethe** sensacions especials:

EN LES SEVES realitzacions hi ha quelcom de diví, absolut, com el numen d'un gran poeta que, en vincular veritat i fantasia, genera un tercer element la vida fictícia del qual ens deixa encisats.

La trajectòria professional de **Palladio** està recolzada per dos grans mecenes: el citat **Giangiorgio Trissino** que li donà el nom de **Palladio** (de Pallade Atena, deesa de la saviesa i protectora de les arts) i **Daniele Barbaro** (1514-1570), l'home més cultivat de la Venècia del seu temps. Els amics d'aquests erudits aristòcrates trobaren en **Andrea di Pietro** (**Palladio**) la persona capaç de traduir en llenguatge arquitectònic els seus idearis.

Palladio buscava en cada obra la creació d'una unitat superior. La construcció no emergia naturalment del paisatge (urbà o rural) si no que era una estructura acabada, perfecta en sí mateixa, que s'hi inseria emfatitzantlo. L'estudi minuciós de l'entorn permetia a **Palladio** integrar harmoniosament els edificis en l'espai i aquesta és un altra característica del seu treball. **Palladio** és un arquitecte de difícil *classificació* doncs si bé la seva recerca de les mides i de l'harmonia entre les parts, així com entre les parts i el tot, el situa en el Renaixement tardà, la utilització subversiva d'elements clàssics l'apropa al manierisme dels seus contemporanis. Per altra banda, en la plasticitat de les seves façanes, en el joc entre el buit i el ple s'anticipa al barroc i esdevindrà font d'inspiració per arquitectes francesos i anglesos d'aquest període. Però serà a finals del segle XVIII i principis del XIX, amb el neoclassicisme, quan els treballs de **Palladio** seran reproduïts massiva i, sovint, banalment Per bé o per mal, ha estat l'arquitecte més copiat de la història.

Al cor de Vicenza, i a la seva regió, es conserven els originals. La visita a la ciutat comença amb un passeig tranquil que permet veure la majoria de les residències pal·ladianes tal com ho va fer **Goethe**. Estan, com pretenia l'arquitecte, perfectament integrades i sorprèn el nombre de magnífics edificis amb els que dialoguen. Vicenza, que té 115.000 habitants, és rica i culta. Ciutats equivalents a Catalunya, en nombre d'habitants, serien Reus o Mataró, però cap d'elles reuneix l'espectacular patrimoni ni l'assumida exquisidesa de Vicenza.

En una mateixa plaça, la Piazza dei Signori (dels que manen) pot contemplar-se, en dos edificis públics l'evolució professional de **Palladio**. Al Palazzo della Ragione (1549), l'arquitecte va aplicar una solució molt contemporània cobrint l'edifici preexistent d'una nova pell. Al davant, la Loggia del Capitanato (1571) destaca per la recerca d'una harmonia vertical mitjançant semi columnes d'ordre gegant. En tots dos edificis l'arquitecte crea mitjançant pòrtics, una interacció entre interior i exterior. Pel que fa als palaus privats dissenyats per Palladio, cada un te la seva pròpia idiosincràsia i entre ells destacaria el primer que construí, el Palazzo Thiene (1542), on es ben viva la influència del Palazzo Caprini -casa de Rafael- (1510) de Bramante i l'expressivitat plàstica del Palazzo Te (1524-1534) de **Giulio Romano**. A la façana del Palazzo Thiene m'interessa cóm l'arquitecte explica compositivament les característiques de les diferents plantes (piano terra i pianta nobile) mitjançant diversos materials. Cada material té el seu significat: els carreus rústics de la planta baixa revesteixen els locals comercials o magatzems i suggereixen el caos primitiu del que sorgeix, per sobre del mateix, un nou ordre (el del món clàssic) civilitzat i ordenat. Un món que s'identifica amb l'ideari del client que és l'habitant d'aquesta planta noble.

Sovint la casa reflecteix la personalitat del comitent (en els somnis la casa representa el cos de qui la somia) i com es coneix tan poc sobre la naturalesa de Palladio, em serviré de la casa que es construí per ell mateix per acabar aportant alguna dada sobre el seu caràcter. Reproduiré la descripció que d'aquesta casa en feu **Goethe**:

«Que ningú no pensi, però, que l'arquitecte va erigir-se un palau. És la casa més modesta del món; només te dues finestres, separades per un ampli espai que podria acollir-ne una tercera. Pintar-ne un quadre on apareguessin, també, les cases veïnes fora la manera de fer entendre satisfactòriament com hi està disposada en mig. Canaletto hauria hagut de fer-ho».

No se m'acudeix millor elogi per a **Palladio**, al menys fins que no descrigui les seves viles de camp en propers articles. ≡